

1. Indledning	2
2. Problemformulering	2
3. Emneafgrænsning	3
4. Cases	3
4.1 Case 1	3
4.2 Case 2	4
5. Omsorg	4
5.1 Behov-, udvikling- og opdragelsesomsorg	5
5.2 Len Semyonovich Vygotsky	6
6. Analyse af case 2	6
7. Overgang til KOL	7
8. Case 3	7
9. Psykisk arbejdsmiljø	8
10. Konklusion	11
11. Litteraturliste	12

1. Indledning

Jeg var i min 1. Lønnet praktik i en børnehave. Under min praktik førte jeg logbog over dagligdagen, hvor jeg blandt andet var optaget af, hvordan omsorgen var børnene imellem samt børnene og de voksne, men også hvordan den var personalet imellem. Jeg synes, begrebet omsorg er et interessant område indenfor det pædagogiske arbejde, og derfor er det hovedtemaet i min opgave. Jeg mener, at det at give omsorg til hinanden i hverdagen, og vise at man bliver holdt af, og accepteret som den man er, er en vigtigt egenskab at have for både voksne og børn, da det er med til at styrke ens selvværd, samt er det med til at udvikle en som menneske i en positiv retning. Det er vigtigt at have en personalegruppe som fungerer, anerkender og yder omsorg for hinanden, for derved at kunne give børnene omsorg. Som der står i dagtilbudsloven § 7 Stk. 2. *"Dagtilbud skal i samarbejde med forældrene give børn omsorg og understøtte det enkelte barns alsidige udvikling og selvværd samt bidrage til, at børn får en god og tryk opvækst"*.¹ får dette citat mig til at tænke på, om vi som pædagoger bliver ved med at kunne leve op til dette? Pædagogerne i dag får flere og flere arbejdsopgaver for eksempel børnemiljøvurdering og TRAS undersøgelser er noget, som er kommet her inden for den senere tid. Kravene til pædagogerne vokser og vokser, samtidig med at normeringerne bliver dårligere, og man høre om at der er flere pædagoger, som ikke føler at de "slår til" i hverdagen, fordi de føler sig stresset. *"Arbejdspresset i landets børnehaver og vuggestuer er så stort, at 80 procent af pædagogerne føler sig stressede. Hver femte pædagog er så hårdt ramt, at de har været nødt til at melde sig syg i løbet af det seneste år"*.² Dette fører mig så videre til min problemformulering...

2. Problemformulering

Kan man som pædagog give omsorg så det er med til at støtte det enkelte barns udvikling?

Hvordan påvirker det psykiske arbejdsmiljø i en personalegruppen den måde pædagogen yder omsorg på?

¹ <https://www.retsinformation.dk/Forms/R0710.aspx?id=32025>

² <http://www.dr.dk/Nyheder/Indland/2006/05/28/231831.htm>

3. Emneafgrænsning

Jeg ved at min problemformulering er meget bred, men mit omdrejningspunkt i opgaven bliver omsorg, hvordan jeg som pædagog kan støtte barnets udvikling via omsorg. Jeg har valgt at fokusere på pædagogers måde at støtte børns udvikling på, da jeg mener, at omsorg er grundlæggende for børns udvikling. Jeg vil i min KOL del have fokus på det psykiske arbejdsmiljø i en personalegruppe, hvorfor det er vigtig at have en personalegruppe som fungerer og om det har nogen virkning på børnene, hvis personalegruppen ikke fungerer. Jeg har valgt at ændre navnene af hensyn til min tavshedspligt.

4. Cases

Jeg har under min praktik lavet nogle iagttagelser, hvor jeg har udvalgt 3, som jeg vil bruge i min opgave. Derefter vil jeg analyserer dem og koble noget teori på, blandt andet Pär Nygren og Len S. Vygotsky.

4.1 Case 1

Det er en rigtig dejlig forårsdag, og alle børnene er på legepladsen. Julie leger i sandkassen sammen med 3 andre piger. Jeg kan se de hygger sig sammen, de smiler og griner. De laver sandkager og pynter deres kager med bær, blade, sten og grene, de gør virkelig noget ud af deres kager, og jeg kan se de leger bager. Julie bruger meget tid på sine kager. Hun har pyntet dem med græs, bær, sten, blomster og nogle grankogler. Hun smiler, og jeg kan se, hun er stolt over sit resultat. Julie kigger ihærdigt rundt på legepladsen for at få øje på en voksen. Julie får øje på pædagogen Dorthe, og henvender sig til hende (som er i gang med at feje legepladsen) og siger: "Dorthe vil du købe en kage?" Julie spørger flere gange før hun får et surt svar: "Julie, kan du ikke se, at jeg er ved at lave noget... Kan du ikke spørge en af de andre?" Dorthe står med siden til, og har ikke rigtig nogen øjenkontakt med Julie. Julie svarer ikke, kigger ned i jorden og vender sig om, og går tilbage til legen som hurtig bliver lavet om til en restaurant i stedet for bager. Senere da alle skal ind for at spise frokost, skal der ryddes op. Dorthe og de andre voksne stå ved cyklerne og råber ud over legepladsen: "Er der nogen, der vil hjælpe med at få kørt cyklerne ind?" Julie som stadig sidder i sandkassen rejser sig straks, og løber hen til en cykel. Dorthe råber efter hende: "Julie, jeg vil ikke have, at du bare løber fra det, du har leget med! Du skal gå tilbage og rydde op i sandkassen." Julie slipper cyklen og løber mod døren til stuen. Jeg kan se, at hun er ved at få tåre i øjnene. En pædagog kommer gående imod hende, og spørger hvad der er galt. Julie svarer ikke og vender sig om, og går lige så stille hen til sandkassen for at rydde det sidste op...

4.2 Case 2

Jeg er i gang med at lukke stuen af, da Klara kommer ind på stuen. ”Hejsa Cinette (som hun sagde) må jeg hjælpe dig med at lukke stuen, mens hun kommer smilende hen til mig og giver mig et knus”. ”Hejsa Klara, det må du meget gerne” og bukker mig ned og giver hende et knus igen. Jeg går og rydder op, da jeg ser at Klara kæmper med at få en tung stol op i en bred vindueskarm. Efter at hun har bakset med stolen i et stykke tid, lykkes det hende endelig at få den tunge stol op i vindueskarmen. Klara er glad, smiler og hoppede lidt op og ned, mens hun søger efter min opmærksomhed. Jeg tror, Klara havde et ubevist ønske om, at jeg skulle se hende og reagere på, at det var lykket for hende. Jeg smiler til Klara og siger: ”Det var flot, hvor er du bare stærk – fik du virkelig stolen helt op i den vindueskram. Men Klara, den skal jo ikke stå i vindueskarmen, den skal jo stå på bordet, smiler jeg.” Klara smiler og kigger på mig, mens hun slår sig på panden og siger ”Nårh nej, det havde jeg lige glemt.” Derefter hjælpes vi ad, med at få de tunge stole op på bordene...

5. Omsorg

Begrebet omsorg har to betydninger. På den ene side betyder ordet at tage vare på eller sørge for noget, - det at *drage omsorg* for en person, og på den anden side betyder omsorg også det at bekymre sig og være opmærksom på en person – det at *føle omsorg* for.³ Man kan sige at omsorg er et udtryk for, at det andet menneske betyder noget eller vedkommer os, fordi vi på den ene eller anden måde er forpligtet, har et ansvar eller holder af personen. Det at have omtanke, indlevelse, være lydhør og opmærksom, mener jeg, er en vigtig egenskab at have som pædagog for at give en god omsorg til det enkelte barn. I min iagttagelse med Julie og Dorthe er det tydeligt at se, at Dorthe ikke ser Julies behov og signaler. Her står en pige, som er glad og fuld af stolthed over sin indsats med kagerne, men Julie bliver mødt af en uengageret voksen, der ikke evner at se, hvad Julie forsøger at sige, og dermed slet ikke magter at udvise usynlig omsorg. ”*Usynlig omsorg er at der er kvalitet i kontakten, at barnet bliver set, læst og forstået, at der bliver sat ord på barnets følelser, at der bliver lyttet til barnets ønsker, og at man respekterer disse ønsker. Altså et trygt forhold, hvor barnet mærker, at de voksne har lyst til samspil – at de er engagerede*”.⁴ Julie bliver ikke set eller

³ Diderichsen og Thyssen side 9

⁴ Brun, Hansen side 21

forstået nogen af gangene og oplever skuffelse og ingen glæde, hvor Julie til sidst ”giver op” og løber hen til døren. Hvis Dorthe derimod havde vist usynlig omsorg og havde sagt: ”sikker en flot kage du har lavet, hvor er jeg glad for, at du har lavet den til mig” eller ”hvor er jeg bare glad for, at du vil hjælpe mig med at sætte cyklerne på plads”, så havde Julie oplevet glæde og stolthed. Det, at en voksen spejler barnets glæde er med til at øge barnet selvværd og med til at udvikle barnet.⁵ Omsorg er et af de mere basale behov for det enkelte barn. Når disse behov er opfyldt, kan børnene gå videre til større og andre krav. Herved får de større glæde af leg og samvær og af de aktiviteter, der bliver tilbudt dem i løbet af dagen.

5.1 Behov-, udvikling- og opdragelsesomsorg

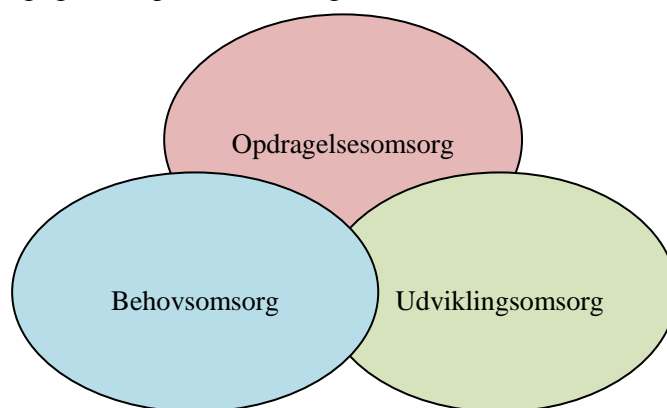
Ud fra Pär Nygrens tre hovedformer for omsorg⁶, vil jeg lige kort forklare, hvad de tre hovedformer i omsorg står for, og derefter vil jeg ud fra min case 2 komme ind på opdragelsesomsorg, behovsomsorg og udviklingsomsorg.

Opdragelsesomsorg: At barnet udvikler viden om kulturens og institutionens værdier og normer.

Behovsomsorg: Tilfredsstillelse → Mad, søvn, drikke, psykiske og fysiske behov (at blive set, hørt og forstået)

Udviklingsomsorg: Social udvikling, kognitiv udvikling, motorisk udvikling, sundhed og fysisk udvikling og psykosocial udvikling.

De tre hovedformer går ind i hinanden og overlapper på flere måder. Dette skyldes, at det ikke altid er nemt, at skelne hvilken slags omsorg der bruges i specifikke situationer. Det vigtigste er også bare, at pædagogen sørger for at bruge alle 3 former for omsorg i den pædagogiske praksis.

⁵ Brun, Hansen side 17-22

⁶ Nygren, Pär si 60

Figur 1. De tre hovedformer for børneomsorg

5.2 Len Semyonovich Vygotsky

Lev Semyonovich Vygotsky (1896-1934), russisk psykolog, vokset op i Hviderusland.⁷ ”Det, som barnet kan udføre i dag i en samarbejdssituation, kan det udføre selvstændigt i morgen” (citater fra Len S. Vygotsky).⁸ Med dette citat vil jeg indlede Vygotskys baggrund for forskning. Hans målsætning var, at etablere et pædagogisk og psykologisk grundlag for det nye sovjetiske menneske. Han lagde vægt på samspillet mellem børn og voksne, og han så at sproget i sin natur er et socialt fænomen. Vygotsky formulerede også begrebet ”nærmeste udviklings zone”, som er karakteriseret ved, at barnet under voksen vejledning eller i samarbejde med mere erfarne jævnaldrene, kan udføre praktiske og mentale handlinger, som de ikke er i stand til at udføre alene, hvorigennem det bidrager til sin egen læring.⁹

6. Analyse af case 2

Jeg udviser behovsomsorg til Klara ved at vise interesse for hende, og viser hende at jeg holder af hende, da jeg giver hende et knus. Jeg udviser opdragelses og udviklingsomsorg ved at fortælle hende, at det var flot hun fik stolen op i vindueskarmen, men at den jo ikke skal stå der, men på bordet ifølge institutionens norm. ”Man opdrager i den konkrete situation og i den konkrete relation med barnet”.¹⁰ Det er pædagogerne, som har det enkelte barn i de ”gode” timer, derfor har vi som pædagoger en meget vigtig rolle som omsorgsgiver. Hvis barnet ikke oplever omsorg i sin barndom, vil dette barn have svært ved at vise omsorg til andre børn/voksne.¹¹ De voksne har derfor en stor betydning for det enkelte barns udvikling med hensyn til omsorg.

Klara har sat sig for at få denne her stol op i vindueskarmen og bliver ved med at bakke med, indtil hun har fået den op ”... at barnet er aktivt og at barnet har et formål for denne virksomhed. Barnet er således motiveret for at handle i forbindelse med, at det skal opnå det mål, det har sat sig for”.¹² Klara har sat sig et mål og fuldføre det, selvom hun ikke i

⁷ <http://www.leksikon.org/art.php?n=4804>

⁸ Lindén side 22

⁹ Ibid side 22-23

¹⁰ Reimer, Schousboe og Thorborg side 131

¹¹ Reimer, Schousboe og Thorborg side 119-132

¹² Lindén (Len S. Vygotsky) side 15

situationen tænker over, at stolen ikke skal stå i vindueskarmen. Hvis jeg med det samme var gået hen til Klara for at hjælpe hende med stolen, havde hun ikke selv oplevet at klare problemet med stolen, selvom at det var meget svært for hende, fordi stolen var tung. Vi voksne kan have en tendens til at løse en opgave for det enkelte barn i stedet for at samarbejde om opgaven. Fx når et barn kommer hen til os for at få bundet sko, knappet jakke, tage bukser på osv. løser vi oftest barnets problemer, ved at gøre det vi får ”besked om” i stedet for at udvikle barnets evne til selv at binde sko, knappe jakken, tage bukser på osv.¹³ ”*Det, som barnet kan udføre i dag i en samarbejdsituation, kan det udføre selvstændigt i morgen*”.¹⁴ Et rigtig godt citat fra Len S. Vygotsky og huske på i en evt. travl hverdag. Måske citatet skulle være med i institutionernes værdigrundlag?

7. Overgang til KOL

For at få KOL ind i min opgave, har jeg valgt at skrive om det psykiske arbejdsmiljø. Hvilke påvirkninger det kan have på børn og personalegruppen. Under min praktik oplevede jeg en personalegruppe som fungerede på overfladen. Godt nok respekterede de hinanden, men på personalemøder kunne jeg godt mærke og se, at det var to afdelinger henholdsvis vuggestue OG børnehaven. Til møderne satte personalet fra vuggestuen sig sammen i den ene ende, og personalet fra børnehaven i den anden ende. Men det var ikke fordi personale i den forstand ikke fungerede, for det gjorde den, men jeg kunne godt mærke, at det ikke var en ”integreret institution” i personalegruppen. Ud fra min iagttagelse på personalemødet (case 3) vil jeg komme ind på stress, og hvor vigtig det er, at en personalegruppe fungerer.

8. Case 3

Der er personalemøde i den kombinerede vuggestue og børnehave. Et af punkterne på dagsordenen handler om synliggørelse af de forskellige medarbejders opgaver. Da dette punkt bliver nået, deler Tina (leder) og Mette (souschef) et kompendium ud, hvor alle arbejdsopgaver er beskrevet (hvem der laver hvad af pædagoger, leder, souschef, medhjælper osv.). Diskussionen går straks i gang, efter det er blevet delt ud.

Det er tydeligt at der er mange opgaver, både skriftlige men også praktiske. Flere af pædagogerne klager sig og Marianne siger: ”Hvordan har I tænkt jer, at vi skal nå alt dette, samtidig med at der skal passes børn og laves synlig pædagogik hver dag?” En medhjælper-

¹³ Ibid side 40

¹⁴ Ibid side 22

Annie siger: ”Ja, er det meningen, at børnene skal være med til at slå græs, eller skal vi finde tid til det, når vi i forvejen ikke har for meget tid på stuen til det enkelte barn?”. Tina læser listen op og forsøger at synliggøre, at der rent faktisk ikke er mange flere opgaver, end der plejer at være, men at institutionen på grund af sammenlægningerne er blevet nødt til at pivotere nogle ting fra, og det har bl.a. været gartneren. Stemmerne i personalestuen bliver højere og mødet trækker ud. Dette resulterer i at mødet slutter af med dårlig stemning og mange uenigheder...

9. Psykisk arbejdsmiljø

Det psykiske arbejdsmiljø handler om, hvordan den enkelte har det eller trives på sin arbejdsplads. Psykisk arbejdsmiljø dækker også over forskellige forhold i organisationen. Et godt og sundt arbejdsmiljø fremme psykisk velvære og give medarbejderne overskud til udfordringer. Dette vil forøge den pågældende medarbejders selvværd og arbejdsglæde og derved også være udviklende for organisationen. Et udviklende arbejde giver tryghed i hverdagen. Det psykiske arbejdsmiljø kan påvirkes negativt eller positivt alt efter balancen mellem de krav, medarbejderen bliver stillet overfor og de ressourcer personen råder over.¹⁵ Der findes formentlig ikke arbejde uden problemer og konflikter, og sådan en arbejdsplads er heller ikke at fortrække, da problemer og konflikter også giver udviklingsmuligheder. ”*Et godt arbejde skaber udvikling og trivsel. Et dårligt arbejde skaber negativ stress og belastninger*”.¹⁶ Negativ stress og belastninger opstår der, hvor medarbejderen ikke har mulighed for at løse problemer og konflikter tilfredsstillende. Dette er ikke alene et problem for den enkelte medarbejder men også for arbejdspladsen som helhed.¹⁷ For at skabe et udviklende arbejde skal lederen være lydhør, overfor medarbejdernes ønsker og behov. Dette kan han/hun f.eks. gøre gennem MUS – samtaler og APV.¹⁸

Ud fra min iagttagelse på personalemødet, kunne jeg mærke hvordan at personalegruppen begyndte at have en følelse af afmagt. De begyndte at hæve stemmerne og diskussionerne om at klare alle de opgaver med færre ressourcer, havde de svært ved at overskue. ”*De mange nye krav og dårlige arbejdsvilkår giver pædagoger stress, og de ender ofte med at bukke under,*

¹⁵ Clausen og Krigger side 95-97

¹⁶ Mørch, Idun side 25

¹⁷ Ibid side 25-26

¹⁸ MUS= Medarbejderudviklingssamtaler, APV= Arbejdspladsvurdering

brænde ud, skændes, blive langtidssyge og fyret".¹⁹ I de senere år er pædagogområdet desværre blevet ramt af massive nedskæringer, hvilket medfører at medarbejdernes arbejdsopgaver bliver prioriteret på en anden måde, da der stadig kommer flere krav til den enkelte pædagog, men færre ressourcer til at hjælpe med opgaverne! Ud fra min iagttagelse kan jeg se, at Marianne og Annie føler sig presset og "råber vagt i geværet" overfor de mange opgaver, de skal nå i løbet af hverdagen. Dette kan resultere i, at de evt. kan udvikle stress, hvis påvirkningerne bliver for store. "Når man føler sig utilstrækkelig, er grobunden for stress skabt".²⁰ Jeg har desværre også oplevet flere pædagoger sige, at de har en "gnavende klump" i maven, fordi de ikke føler, de når alle de ting de skal i hverdagen. Her mener jeg så, det er lederens og de andre kollegaers rolle at være ekstra opmærksom på hinanden, og være klar til at støtte, gribe ind og hjælpe hvis der bliver brug for det. Pædagogernes velbefindende i daginstitutioner er særdeles vigtigt, da den er afgørende for børnenes trivsel og udviklingsmuligheder. Derfor er det vigtigt at undgå stress i daginstitutioner, fordi stressede pædagoger har en negativ, afsmittende effekt på børn.²¹ Men problematikken ligger "bare" i, at det i dagens samfund kan være svært at undgå! Hvordan kan det være? Er det fordi, vi er for følsomme? Skal vi som pædagoger blive mere "hårde" og ufølsomme ligesom robotter? Løsninger er måske, at vi som pædagoger nok desværre må se virkeligheden i øjnene, og indse at det travle liv og de mange krav er kommet for at blive. Vi skal blive bedre til at gøre en ting af gangen, og så kun fokusere på alt det vi har nået, og ikke på det som vi ikke har nået. Det er vigtigt at mærke efter i sig selv, hvordan man har det, og gøre noget ved det, hvis man ikke har det godt, for der er ikke nogen, som kommer og takker en bagefter, hvis man går ned med stress. Når man er stresset, er man sårbar, meget lidt tolerant og kan have en tendens til at blive fordømmende overfor andre fx børn og kollegaer, og dette kan føre til konflikter i personalegruppen. "Stressede pædagogers opmærksomhed går ubevidst til de velfungerende børn, imens de stille børn bliver overset, og de urolige børn bliver mødt med skældud, vrede og afmagt og oplever sig selv som "forkerte".²² Dette citat fandt jeg i Børn og Unge, og kan ikke lade være med at tænke tilbage på, at jeg på et tidspunkt har oplevet at en pædagog i en lignende situationer, er kommet til at skælde de "forkerte" børn ud, fordi vedkommende har

¹⁹ Artikel i "Børn og Unge" nr. 18, 2005.

²⁰ Artikel i "Børn og Unge" nr. 21, 2006.

²¹ Artikel i "Børn og Unge" nr. 21, 2006.

²² ibid

følt sig presset. Her kommer jeg så til at tænke på, hvad det gør ved barnet, hvis det forsætter i dette mønster? Som pædagog er vi rollemodeller overfor de børn vi arbejder med. Når så de voksne- her tænker jeg både pædagoger og forældre, er stressede vil det ofte have en afsmittende effekt på børnene. Derfor mener jeg, at man som pædagog skal være opmærksom på, hvordan man selv har det, og hvilke signaler (de verbale og nonverbale) man udsender til børnene i hverdagen.

10. Konklusion

En stor del af min opgave handler om omsorg for det enkelte barn, og vigtigheden i at pædagogen hele tiden har for øje, at det ikke kun er den synlige omsorg der har betydning, men også den usynlige, mere dybe og selvudviklende form for omsorg. Men omsorgen til barnet er truet, fordi vi lever i et samfund hvor udvikling spiller en stor rolle, og hvor stress og udbrændthed på arbejdspladsen optræder hyppigt. Der kræves mere af hver enkelt medarbejder, og arbejdspresset har været stigende de senere år. Idet der er færre ressourcer til at varetage stadig flere opgaver, kan det mærkes blandt pædagogerne. De store menneskelige omkostninger som stress, er et problem for pædagogen i daginstitutionen. Det går ud over det psykiske arbejdsmiljø, da belastningen blandt personalet er alt for stort. For at løse dette problem er det først og fremmest vigtigt, at personalet genvinder deres arbejdsglæde altså at fremme det psykiske arbejdsmiljø. Det er meget vigtigt, at daginstitutionen er et godt, sikkert og trygt sted at befinde sig for både brugeren og for personalet, og dette er afgørende for at have et godt psykisk arbejdsmiljø. At pædagogerne er belastede giver også dilemmaer i hverdagen med børnene. Pædagogernes velbefindende er vigtigt i al almindelighed, da den er afgørende for børnenes trivsel og videre udvikling. Når behovet for omsorg er opfyldt, kan barnet få ro til at gennemgå den udvikling han/hun står overfor. Herved får de større udbytte af dagligdagens udfordringer og aktiviteter. En af de teoretikere jeg har brugt i min opgave er Len S. Vygotsky. Det han blandt andet er kendt for er ”den nærmeste udviklingszone”, hvor han beskriver, at det som barnet kan udføre i samarbejde med en voksen eller med mere erfarende jævnaldrende, kan det selv udføre dagen efter alene. Dette citat har jeg virkelig fået øjnene op for, da jeg mener, at hvis man som pædagog husker på denne sætning til daglig, og udfører den i praksis, vil det gøre hverdagen noget lettere for pædagogerne men også for børnene, da de vil blive mere selvstændige.

Til sidst vil jeg sige: *”Det er vigtig at huske på, at i alle de livs verdener, hvor barnet færdes, har de voksne en fælles omsorgsopgave”*.²³

²³ Reimer, Schousboe og Thorborg

11. Litteraturliste

Bøger:

Brun Hansen, Margrethe (1999): Rød stue kalder. 1. udgave, 2 oplag. Nordisk forlag A/S.

Diderichsen, Agnete og Thyssen, Sven (1991): Omsorg og udvikling. 1. udgave, 3. oplag. Danmarks Pædagogiske Institut.

Lindén, Nora (1999): Stilladser om børns læring. 1. udgave, 2. oplag. Forlaget Klim.

Clausen, Peter og Krigger, Erik (1997): Personlig kommunikation i teori og praksis. 2. udgave, 2. oplag. Forlaget Børn og Unge/Pædagogisk Centrum.

Idun Mørch, Susanne (2002): Den pædagogiske kultur. 1. Udgave, 1. Oplag. Systime A/S.

Internetsider:

Bupl: "Børn og Unge nr. 18, 2005". Artiklen er fundet på bupls hjemmeside d. 31. august 2008.

<http://www.bupl.dk/internet/BoernOgUnge.nsf/0/82D0E1D04FACAFB0C125700C0036B3C5!OpenDocument>

Bupl: "Børn og Unge nr. 21, 2006". Artiklen er fundet på bupls hjemmeside d. 31. august 2008.

<http://www.bupl.dk/internet/BoernOgUnge.nsf/0/32104821C9FC83F6C125718B0039286B!OpenDocument>

Leksikon: Oplysningerne om Lev Semyonovich Vygotsky er fundet d. 1. september 2008.

<http://www.leksikon.org/art.php?n=4804>

Retsinformation: Oplysningerne om dagtilbudsloven § 7 stk. 2 er fundet d. 30. August 2008.

<https://www.retsinformation.dk/Forms/R0710.aspx?id=32025>

DR. Nyhederne: Oplysninger om pædagoger og stress er fundet d. 30. August 2008.

<http://www.dr.dk/Nyheder/Indland/2006/05/28/231831.htm>

Artikler:

Nygren, Pär (1999): Professionel omsorg for børn og familier si 55-56. Dansk Psykologisk Forlag

Andrés, H.K. (2000): Den professionelle nærhed – i nærheden af L. Reimer, I. Schousboe og P. Thorborg (red.), Pædagogisk Bogklub, side 119-133